

arhiv družboslovnih podatkov

PROST DOSTOP
DO DOSEŽKOV
SLOVENSkih
Znanstvenikov

ARHIV DRUŽBOSLOVNIH PODATKOV

in storitve prostega dostopa do znanstvenih podatkov v RS

Janez Štebe, ADP, Univerza v Ljubljani

**4. skupno strokovno posvetovanje Sekcije za specialne knjižnice in
Sekcije za visokošolske knjižnice Zveze bibliotekarskih društev Slovenije
(Ljubljana, Grand hotel Union, 27. in 28. oktober 2010)**

Kaj so podatki? Kaj je prosti dostop?

Priporočila Odbora OECD (2007) za znanstveno in tehnološko politiko iz leta 2006 {Recommendation of the Council concerning Access to Research Data from Public Funding, 14 December 2006, C (2006)184}

- v ospredje postavlja raziskovalne podatke:
 - primarni zapisi iz znanstvenih opazovanj, ki jih znanstvene skupnosti priznavajo kot ustrezne za preverjanje veljavnosti raziskovalnih spoznanj.
- Prosti dostop pomeni enakopravnost vseh pripadnikov znanstvene skupnosti za izkoriščanje v okviru raziskovanja in usposabljanja.
- Poudarek je torej na primarnih, surovih podatkih, ki jih v različnih disciplinah lahko najdemo tako v obliki številskih zapisov kot v drugih oblikah...
- V ADP prevladujejo anketni podatki, imamo tudi anonimizirane mikro-podatke iz popisa, nekatere kvalitativne podatke zanimive za različne družboslovce

Prosti dostop do podatkov, ne le publikacij

- podpora znanosti prihaja iz javnega vira
- kot javno dobro vsem na razpolago za izkoriščanje

- preglednost in množična dosegljivost podatkov je pogoj za boljša, bolj kakovostna in bolj obsežna znanstvena spoznanja.

- Denimo OECD deklaracija našteva prednosti kot so:
 - Preglednejše znanstveno raziskovanje,
 - spodbudo analizam in pogledom iz različnih izhodišč,
 - omogoča nova raziskovanja, uporabo novih metod ali preverjanje drugačnih in dopolnjenih hipotez,
 - spodbuja raziskave metod zbiranja podatkov in merjenja,
 - izobraževanje novih raziskovalcev,
 - raziskovanje tematik, ki jih primarni raziskovalci niso predvidevali,
 - pripravo novih podatkovnih datotek z kombiniranjem več virov med sabo... (OECD 2007, 11)

ADP – SLOVENSKI PODATKOVNI CENTER ZA DRUŽBOSLOVJE

Na področju prostega dostopa do znanstvenih publikacij prevladuje model disciplinarno splošnih digitalnih repozitorijev po ustanovah

Trdimo, da je obstoj področnih podatkovnih centrov hrbtenica celovitega sistema zagotavljanja dostopa do raziskovalnih podatkov. Repozitoriji ustanov nastopijo pri koncu raziskovalnega cikla:

- prevzemajo publikacije v končni obliki
- nudijo malo podpore glede priprave podatkov, metapodatkov
- prevzem je pretežno avtomatiziran
- gradiva spremljajo metapodatki brez nujnih podrobnosti za razumevanje konteksta nastanka in vsebinskih lastnosti gradiv

Za razliko od njih so področni podatkovni repozitoriji osredotočeni na **izpolnjevanje potreb posameznih disciplinarnih področij** tako glede vsebin kot oblik in načina dostopa do podatkovnih gradiv, storitve pa se raztezajo v vse faze življenjskega cikla podatkov, od nastanka, hrambe, objavljanja ter ponovne uporabe. (Green in Gutmann 2006)

Vloga financerjev

ADP dobiva sredstva za svojo dejavnost od ARRS preko razpisov za infrastrukturne raziskovalne programe.

Formalno smo del Mreže raziskovalnih infrastrukturnih centrov Univerze v Ljubljani (MRIC UL)

Perspektiva:

dopolnilni način financiranja nacionalnih podatkovnih storitev v okviru evropske podatkovne infrastrukture za družboslovje CESSDA – ERIC - sodelovanja nacionalnih organizacij, teritorialno zadolženih za skrb za podatke, na ravni Evrope.

Nova oblika delovanja predstavlja organizacijsko in strokovno nadgradnjo podatkovne infrastrukture na področju družboslovja:

- delo na razvojnih projektih,
- Implementacija standardiziranih rešitev pri ravnanju s podatkovnimi gradivi
- poenotenje ravni kakovosti zagotavljanja storitev.
- Glej <http://www.cessda.org/project/>

Projekt "ODPRTI PODATKI" PO PREDLOGU ADP

Najbolj jasno se je k izgradnji sistema prostega dostopa do podatkov Slovenija zavezala z včlanitvijo v OECD in s sprejetjem obveznosti že nekajkrat omenjene deklaracije

Cilji:

- seznaniti pripadnike znanstvene skupnosti
 - s prednostmi prostega dostopa do podatkov,
 - Z nalogami, ki jih je potrebno opraviti,
- Pripraviti predlog, ki bo zdržal tako s strokovnega vidika kot tudi vključeval zaveze in konsenz glede rešitev s strani akterjev.

Kako?

- Pregled trenutnega stanja v Sloveniji,
- Razprava med predstavniki znanstvene skupnosti, ob sodelovanju z obstoječimi znanstvenimi informacijskimi storitvami in nosilci znanstvene politike, ter ob upoštevanju zgledov iz tujine.
- Predlog akcijskega načrta razvoja sistema odprtega dostopa do podatkov za znanstvene namene bo utemeljen s posameznimi primeri obstoječih dobrih praks in načeli deklaracije OECD.

Stanje

Naloga izpolnjevanja standardov kakovosti pri izdelavi podatkov. Prosta dostopnost nalaga dodatno obdelavo, dokumentacijo in pripravo za nadaljnjo uporabo.

Vse to zahteva dodatno delo s strani ustvarjalcev podatkov, za kar morajo biti ustrezno usposobljeni in motivirani.

To je konkretna naloga financerjev znanosti (motivacija)

- spodbuda s strani ARRS za izročanje podatkov v ADP je upoštevanje tega v okviru vrednotenja bibliografij.

in področnih podatkovnih centrov (usposabljanje dajalcev):

ADP:

- informacija glede zahtev, ki jih naj podatki izpolnjujejo.
- sprejemamo podatke, ki dosegajo osnovna znanstvena merila kakovosti in vsebinske zanimivosti za nadaljnje analize,
- hkrati pa izpolnjujejo vsaj minimalne pogoje glede popolnosti in preglednosti dokumentacije
- Uporaba metapodatkov po [DDI](#)

Perspektiva: DOLŽNOST IZROČANJA PODATKOV

V posameznih vejah znanosti je odsotnost načrtovanja in izvajanja ustrezne skrbi za dokumentacijo in arhiviranje podatkovnih datotek ključna ovira pri doseganju maksimalne vrednosti na podlagi vlaganj v raziskovalne podatke. Načrtovanje projektov in programov na vseh nivojih mora neposredno izpostaviti problematiko podatkov v najzgodnejši fazi zato, da se lahko predvidijo finančne in tehnične zahteve osnovne priprave in skrbništva nad podatki. (OECD 2007)

Aktualna je pobuda financerjev znanosti v ZDA in VB, da bodo od prijav na raziskovalne projekte zahtevali načrt upravljanja s podatki in delitve podatkov (Jones, 2009).

Načrt bo kot del prijave šel skozi recenzijski postopek. Britanski Digital Curation Centre pripravlja pripomoček in navodila za pripravo načrta.

npr- Britanski arhiv družboslovnih podatkov ponuja gradiva in svetovanje že pri pripravah projektov in v zgodnji fazi njegovega izvajanja.

Financer zagotavlja, da se temu delu namenijo stroški projekta.

Stanje in perspektiva: ZGODNJA PODPORA RAZISKOVALCEM ŽE PRI PRIPRAVI PROJEKTA, USTVARJANJU PODATKOV...

Področni podatkovni arhiv je s strani financerjev pooblaščen za prevzem podatkovnih gradiv.

Skladno z načrti upravljanja podatkov s strani ustvarjalcev, nastajajo načrti za prevzem in digitalno hrambo specializiranih podatkovnih centrov, z jasno opredeljenimi notranjimi in zunanjimi vlogami in odgovornostmi v celotnem procesu

Zopet v tem sistemu financer, obenem ko od ustvarjalcev podatkov zahteva njihovo izročanje, zagotavlja tudi sredstva za ustrezno raven storitev področnega podatkovnega centra.

Podobno kot skozi merila za ocenjevanje kakovosti priprave podatkov s strani dajalcev, tudi za storitve pridobivanja, shranjevanja in razširjanja podatkov oblikujejo merila in postopki za presojo.

Pomembno poslanstvo in vloga podatkovnih centrov je tudi strokovno usposabljanje in razvoj na področjih, povezanih s skrbjo za podatke.

Vloga področnega podatkovnega arhiva je pomembna tudi pri promociji uporabe podatkov. http://www.adp.fdv.uni-lj.si/za_uporabnike/

predvidene aktivnosti nacionalnih nosilcev podatkovnih storitev

- Področje skrbništva digitalne hrambe
- Širša promocija izročanja podatkovnih gradiv dajalcev in usposabljanje za kakovostno pripravo podatkovnih gradiv. V tem okviru tudi ureditev zajema, hrambe in dostopa do kvalitativnih podatkov.
- Popis podatkovnih gradiv, dopolnjevanje protokolov in orodij za dostop do osebno občutljivih podatkov, oddaljeni dostop ipd. na področju podatkov Statističnega urada in drugih javnih ustanov.
- Okrepljeno izobraževanje uporabnikov in promocija zahtevne uporabe tako v znanosti kot pri poučevanju družboslovja. Posebno področje je tudi priprava izhodišč za učne programe in oblikovanje kariere in kadrovskega profila vloge skrbnika nad podatki.
- Mednarodna promocija domačih podatkovnih gradiv za spodbujanje uporabe podatkov o slovenski družbi v mednarodni znanstveni skupnosti in v okviru primerjalnega raziskovanja.

Pomen CESSDA ERIC

vsebinsko in tehnološko predstavlja kakovostno nadgradnjo tekoče dejavnosti ADP.

priložnost, da se zagotovi nacionalne storitve dostopa do podatkov, ki so primerljive razvitejšim okoljem.

Na ta način se bo z relativno majhnimi vlaganji zagotovil prirast znanstvenih odkritij in splošne ravni usposobljenosti za raziskovalno delo s podatki, skladno s svetovnim trendom na podatkih in povezanih znanjih osnovane kakovostne znanstvene produkcije.

Za polno sodelovanje pri ogroju CESSDA ERIC, ki ga načrtujemo, morajo biti v nacionalni ravni izpolnjeni:

finančni in organizacijski pogoji kakovostnega opravljanja s podatki povezanih storitev,

ustreznega kadrovskega pokritja skupaj s perspektivo strokovnega usposabljanja in napredovanja,

ter podpore okolja pri širjenju kulture prostega dostopa do podatkov.

Pomen CRP glede načel OECD: ODPRTI PODATKI - Priprava akcijskega načrta v Sloveniji.

- podlaga za koordiniran nastanek novih področnih podatkovnih centrov za discipline, kjer tega še ni (ekonomija, psihologija, medicina, zdravstvo, geografski podatki, kemija, agronomija, meteorologija, itd.).
- treba je ohraniti sedanje stanje in ga nadgraditi v smeri kakovosti delovanja v okviru celovitega sistema med seboj prepletenih vlog in odgovornost.
- podatkovne storitve prilagoditi potrebam uporabnikov in posebnostim posameznih disciplin,
- Poskrbeti za integracijo strokovnih pristopov, orodij in storitev tam, kjer je to bolj optimalno z vidika porabe sredstev, človeških naporov in nivoja zagotavljanja kakovosti storitev.